

Мальчикова Д.С. Особливості міграційного руху сільського населення у прикордонних регіонах України / Д.С. Мальчикова // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах: Матер. VI Міжнар. науково-практ. конф., 15-16 жовтня 2009 р., Луцьк. / За ред. В.Й. Лажніка і С.В. Федонюка. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – С. 147-149.

УДК 911.3 (477)

Д. С. Мальчикова
к.геогр.н., доцент,
доцент кафедри соціально-економічної географії
Херсонського державного університету

Особливості міграційного руху сільського населення у прикордонних регіонах України

Кафедра соціально-економічної географії,
Херсонський державний університет

Охарактеризовано особливості міграційної активності сільського населення прикордонних регіонів. Показано участь сільського населення у зовнішніх міграціях України, виявлено специфічні риси міграційної активності сільського населення прикордонних регіонів, виявлено регіональні диспропорції у міграційних потоках сільського населення прикордонних регіонів і окреслено можливі причини такого становища.

Ключові слова: зовнішні міграції, сільське населення, прикордонні регіони.

Malchikova Dar'ya. Feature of migratory activity of agricultural population of border regions. Accepts participation of agricultural population in external migrations of Ukraine, specific features of migratory activity of agricultural population of border regions are revealed, regional disproportions in migratory streams of agricultural population of border regions are revealed and the possible reasons of such situation are outlined.

Keywords: external migration, border regions, agricultural population.

Політико-економічне значення прикордонних районів має суперечливий характер і закріплює за населенням специфічні функції. З одного боку, населення може виконувати функцію буфера, персоніфікуючи своєю присутністю приналежність території до даної держави, або - трудового ресурсу, зайнятого в торгівлі й транспорті.

При домінуванні контактної функції границі значення прикордонних селищ зростає, вони стають центрами, привабливими для припливу капіталу й населення. Села й селища попадають у гравітаційні поля прикордонних міст інших країн, які штучно намагаються підсилити свій вплив на них з метою посилення інтеграційних процесів. Механізм досягнення цього полягає в створенні зон вільної торгівлі й безвізового відвідування. Доступність населення до більш широкого спектра товарів і послуг, а також розвиток торгівлі приводять до зростання рівня і якості життя населення прикордонної території.

Специфічність прикордонних регіонів визначає і особливості міграційної активності населення. Міграційний рух населення прикордонних областей має істотні відмінності від інших регіонів України. Найбільш яскраво, на наш погляд, специфіка міграційної активності проявляється у Західному прикордонному регіоні, що виділяється за [2] у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської і Чернівецької області. Це пов'язано не тільки з прикордонним розміщенням регіону, а також з високою густотою населення, особливо сільського, та історичними особливостями соціально-економічного розвитку областей регіону.

Вказані особливості та набагато вищий, ніж в інших областях України, рівень незайнятості населення у Західному макрорегіоні істотно відбиваються на напрямі, структурі та інтенсивності трудових міграційних потоків.

Аналіз інтенсивності та географія напрямів внутрішньої міграції в Західному регіоні свідчить про те, що раніше вона характеризувалася яскраво вираженою спрямованістю із села в місто. За роки екстенсивного економічного розвитку завдяки внутрішнім міграціям сформувалось 55-58% загального приросту міського населення цих областей. Цей вид міграції відіграв суттєву роль у забезпеченні робочою силою промислового виробництва, в перерозподілі на роботу молодих спеціалістів і кадрів робітничих професій, а також в урбанізаційних процесах.

В останні десятиріччя з огляду на існування значних резервів трудових ресурсів у Західному регіоні та зміну геополітичної обстановки спостерігається постійна та сезонна зовнішня міграція населення, за якої переважна більшість працездатного населення щорічно виїздить на сезонні роботи в інші регіони України і за кордон, минаючи біржі праці й державну систему служб зайнятості. Акцентуємо, що сільське населення регіонів України по різному приймає участь у внутрішніх та зовнішніх міграціях (табл. 1).

Таблиця 1.

Особливості участі сільського населення України у внутрішніх і зовнішніх міграціях (2004 рік)

Адміністративні одиниці	Міграційний приріст, скорочення сільського населення (на 1000 осіб)		Частка сільського населення від загальної кількості населення в регіоні, %	Частка сільського населення у загальній кількості зовнішніх мігрантів, %	Перевищення частки сільського населення в складі зовнішніх мігрантів над часткою сільського населення в регіоні, %
	У межах України	Зовнішня міграція			
Україна	-1,8	-0,2	32,3	24,2	-8,1
АР Крим	-3,0	0,4	37,1	31,8	-5,3
Вінницька	-3,1	-0,1	52,7	45,1	-7,6
Волинська	2,3	-0,9	49,6	67,3	+ 17,7
Дніпропетровська	-0,8	-0,4	16,8	11,4	-5,4
Донецька	-2,5	-0,9	9,7	9,1	-0,6
Житомирська	-1,4	-0,2	43,5	35,9	-7,6
Закарпатська	-1,4	-0,5	63	45,3	-17,7
Запорізька	-1,4	0,1	23,9	20,1	-3,8
Івано-Франківська	-1,0	-0,1	57,6	41,9	-15,7
Київська	-1,2	0,1	41	25,4	-15,6
Кіровоградська	-6,2	-0,2	39,2	24,7	-14,5
Луганська	-5,0	-1,2	13,7	14,2	+ 0,5
Львівська	-2,9	-0,1	40,1	14,9	-25,2
Миколаївська	-4,4	-0,1	33,2	26,3	-6,9
Одеська	-1,3	0,5	34	41,0	+ 7,0
Полтавська	-1,3	-0,2	40,5	34,6	-5,9
Рівненська	-0,2	-1,1	52,9	72,9	+ 20,0
Сумська	-1,6	-0,5	34,5	42,3	+ 7,8
Тернопільська	1,2	-0,1	57,3	40,6	-16,7
Харківська	-1,0	-0,6	21,0	12,8	-8,2
Херсонська	-5,2	-0,3	39,6	38,0	-1,6
Хмельницька	-2,8	-0,1	47,8	41,7	-6,1
Черкаська	-0,7	0,0	45,4	36,0	-9,4
Чернівецька	-1,4	-0,5	59,1	57,5	-1,6
Чернігівська	-2,6	-0,2	40,3	33,4	-6,9

Севастополь (міськрада)	12,7	1,5	5,8	6,8	+ 1,0

Якщо раніше учасниками трудових міграцій населення за кордон були в основному представники прикордонних областей [1], то нині за кордоном на тимчасових сезонних роботах у іноземних роботодавців за наймом і договорами підряду працюють особи, котрі репрезентують практично всі регіони України.

Разом з тим зауважимо, що частка саме сільського населення у загальній чисельності зовнішніх мігрантів у прикордонних областях помітно відрізняється від загальноукраїнського показника. Так, якщо у загальній чисельності зовнішніх мігрантів в Україні частка сільського населення складала близько 24%, то у Рівненській області – 72,9%, у Волинській – 67,3%, у Чернівецькій – 57,5% тощо.

Безумовно, власне частка селян в структурі населення відіграє свою роль в чисельності (частці) мігрантів. Тому для об'єктивного аналізу слід застосовувати наступний підхід, який дозволяє знівелювати роль питомої ваги сільського населення, а саме: від частки сільського населення в складі зовнішніх мігрантів віднімаємо частку селян у загальній чисельності населення. Таким чином отримуємо коефіцієнт нерівномірності, який показує ступінь реальної активності (пасивності) цієї категорії населення в зовнішніх міграціях (остання колонка табл.1). Як бачимо, найбільш активне сільське населення спостерігаємо саме у Волинській та Рівненській областях з відповідними показниками +17,7% та +20,0%.

Упродовж останніх років попит на працю у країні не відповідав реальному. Спад виробництва відбувався швидшими темпами, ніж скорочення зайнятості. Економічна криза та спад виробництва в Україні призвели до різкого зменшення сукупного попиту на робочу силу. Тенденція до щорічного зменшення кількості вакансій на підприємствах, в організаціях та установах зберігається і донині. Це особливо непокоїть з огляду на зростання прихованого й відкритого безробіття, оскільки особи, які шукають роботу, не можуть її знайти, що в свою чергу призводить до трудової міграції населення за кордон (особливо кваліфікованої робочої сили), а також різних негативних соціальних явищ. Найбільших розмірів приховане безробіття досягло у Західному регіоні України.

За відсутності попиту на робочу силу будь-які заходи щодо поліпшення зайнятості не допоможуть кардинально зменшити чисельність безробітних у регіоні. А відтак дефіцит сукупного попиту на працю є однією з головних причин безробіття.

Створення нових і збереження наявних робочих місць неможливе без подолання економічної депресії й загального підвищення виробництва.

Література:

1. Зовнішні трудові міграції населення України / [За ред. Е. М. Ліанової, О. В. Позняка]. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 206 с.
2. Лажнік В. Й. Значення суспільно-географічного положення території для розвитку транскордонного співробітництва в західному прикордонному макрорегіоні України / В.Й. Лажнік // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми і перспективи транскордонного співробітництва в аспекті процесів європейської інтеграції. Вип. XV / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. Редкол.: відповідальний редактор М.І. Долішній. – Львів – Луцьк: Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. Держ. Ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – С.267-272.